

УДК 351:332.1

ІМПЕРАТИВИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ФОРМУВАННІ ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

DOI 10.30838/ P.ES.2224.261218.27.327

Добрик Л.О., к.е.н.*Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. ак. В. Лазаряна*

Надано до розгляду особливості регіонального розвитку у процесі формування потенціалу держави, які представлено сукупністю взаємообумовлених та взаємопов'язаних ознак майбутніх змін. Досліджено змістовні характеристики понять «держава» й «регіон» та проаналізовано їх особливості з урахуванням науково-теоретичного підґрунтя. Розкрито роль держави та регіонів в національній економіці за науковими підходами. Обґрунтовано необхідність дослідження імперативів регіонального розвитку у процесі формування потенціалів держави та її регіонів в інституційній системі національної економіки, які з однієї сторони, ґрунтуються на економічній системі прав власності, а з іншої, - на соціальній основі. Запропоновано імперативи регіонального розвитку потенціалу держави, виявлено їхній зв'язок один з одним та встановлено домінуючість економічного імперативу по відношенню до інших. Систематизовано погляди на склад і роль імперативів регіонального розвитку, висвітлено зв'язок імперативів між собою та чітку домінуючість економічного імперативу по відношенню до інших. Представлено ядро-сферичну модель характеру відносин імперативів регіонального розвитку у формуванні потенціалу держави.

Ключові слова: імператив; потенціал; держава; регіон; регіональний розвиток; потенціал держави; потенціал регіону

UDC 351:332.1

IMPERATIVES OF REGIONAL DEVELOPMENT IN FORMATION OF THE POTENTIAL OF THE STATE

DOI 10.30838/ P.ES.2224.261218.27.327

Dobryk L., PhD in Economics*Dnipropetrovsk national university of railway transport named after academician V. Lazaryan*

The peculiarities of regional development in the process of formation of the state's potential, presented by a set of mutually related and interrelated signs of future changes, are presented. The content characteristics of the concepts "state" and "region" have been investigated and their features have been analyzed taking into account the scientific and theoretical basis. The role of the state and regions in the national economy in terms of scientific approaches is revealed. The necessity of researching the imperatives of regional development in the process of formation of the potential of the state and its regions in the institutional system of the national economy, which, on the one hand, is based on the economic system of property rights, and on the other, on the social basis, is substantiated. The imperatives of regional development of the potential of the state are offered, their connection with each other is revealed and the dominance of the economic imperative with respect to others is

established. The views on the composition and role of the imperatives of regional development are systematized, and the connection between the imperatives and the clear dominance of the economic imperative in relation to others is highlighted. The nuclear-spherical model of the nature of the relations of the imperatives of regional development in the formation of the state's potential is presented.

Keywords: imperative; potential; state; region; regional development; potential of the state; potential of the region

Актуальність проблеми . Формування потенціалів держави та регіонів в інституціональній системі національної економіки, викликає постійні дискусійні питання, що підтверджує рівень їх актуальності. Стан розвитку національної економіки в умовах регульованих соціально-економічних процесів створює таке ринкове середовище, в якому економічні суб'єкти проводять власну діяльність у межах однакових для всіх «правил гри». Держава, яка керує майже всіма сферами економічної діяльності, показує, що головним у формуванні концепту потенціалів як на державному так і регіональному рівні, є соціально-економічний потенціал, структура якого знаходиться під впливом постійних змін. Тому проблематика дослідження імперативів регіонального розвитку у формуванні потенціалу держави набуває особливого теоретичного та практичного значення для національної економіки України.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми держави, її ролі у розвитку національного господарства, економічного потенціалу розвитку економічних систем ґрунтовно досліджувались у працях закордонних та вітчизняних вчених: О.Амоши, О. Алімова, І.Бистрякова, Я.Верменич [37], В. Геєця, Дж.Гэлбрейта [5], О.Демидюка [9], Дж.Кейнса [9], Дж.Коммонса [7], Л. Наливайка [4], Д.Норта [11], А.Олейника [12], О.Петришина [1], В.Рибкало [20], Л.Шкляра, Р.Шая [3] та ін. Серед відомих вчених, які займаються питаннями вивчення особливостей функціонування та розвитку регіонів, формування та розвитку їхнього потенціалу, слід зазначити таких як: З. Варналій [26], Н. Верхоглядова [28], П. Бубенко [17], Б. Данилишин, В. Воротін, Я. Жаліла [25], С. Тульчинська [11], Р.Хоменець [12], В. Керецман [13], І. Кизим, А.Кубах [27], О. Крайник, Ф. Кожурин, С. Максименко [21], Н.Некрасов [16], С. Романюк [23], А.Тищенко, Ю. Орловська, В.Шилов [29], Е. Щепанський [31] та ін. Незважаючи на численні дослідження ролі держави та регіонів в системі національної економіки, умов розвитку їхнього потенціалу, потребують подальшого

дослідження питання, пов'язані з дослідженням імперативів регіонального розвитку у формуванні потенціалу держави.

Мета статті - дослідження імперативів регіонального розвитку у формуванні потенціалу держави, виявлення взаємозв'язку між вагомими імперативами та розробка характерних відносин, які складаються під час реалізації економічного імперативу регіону, у вигляді моделі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Соціально-економічний потенціал держави та регіонів відіграє особливу роль в інституційній системі національної економіки, де держава розглядається як суб'єкт управління, який забезпечує формування та ефективне функціонування всіх регіонів держави відповідно до рівнів системи. Величина економічного потенціалу характеризує рівень розвитку продуктивних сил регіону, ступінь капіталізації підприємств у регіоні, що визначає конкурентоспроможність країни. У той же час, регіони країни, відповідно до специфіки розміщення продуктивних сил, наявних виробничих ресурсів, природних умов розвивають ту економічну діяльність, яка забезпечує стабільні конкурентні позиції на державному ринку країни. Об'єднання цих зусиль має бути спрямоване на мінімізацію негативних впливів та максимізацію корисності від поглиблення економічної інтеграції.

Розглянемо особливості регіонального розвитку у формуванні потенціалу держави, теоретичним підґрунтям яких є змістовна характеристика дефініцій «держава» та «регіон» в інституційній системі сучасної національної економіки.

Держава в ринковій економіці розглядається науковцями передусім як орган управління соціумом, «концентрована та організована сила суспільства», функціональне призначення якої полягає в тому, щоб бути головним інструментом, за допомогою якого суспільство набуває здатності вирішувати свої актуальні проблеми [1, с. 146]. Дане визначення О.В. Петришина акцентує увагу на соціальному потенціалі держави. Цей погляд є достатньо поширеним у інформаційному просторі, де поняття «держава» трактується як універсальна політична форма організації правління, що характеризується суверенною владою, політичним та публічним характером, реалізацією своїх повноважень на певній території через систему спеціально створених органів та організацій, за допомогою яких здійснюється політичне, економічне та ідеологічне управління

суспільством та керівництво загально-суспільними правами [2]. Сутнісна характеристика держави вченими О. Скаун, Р. Я. Шай, Л. М. Бостан, С. К. Бостан, Л. Р. Наливайко розглядається як спосіб буття, становлення, мета та засоби, державна правосвідомість [3, с.376; 4]. Зважаючи на особливості сучасного державотворення цими вченими була проведена деталізація розуміння змістовної характеристики «держава» в рамках наступних підходів :

I. Національний підхід, за яким держава визначається як суб'єкт закріплення національного суверенітету та проявляється як засіб: виокремлення народу як нації, забезпечення його інтересів; закріплення та охорони національного суверенітету за допомогою права інтересів нації; забезпечення можливостей для розвитку національних меншин; закріплення прав національних меншин, відображення національних особливостей різних народів та націй.

II. Загальносоціальний підхід, за яким держава характеризується як суб'єкт реалізації функцій з управління суспільством відповідно до законодавчого закріплення та реального забезпечення прав людини відповідно до міжнародних стандартів, що проявляється як засіб: забезпечення рівності правового статусу суб'єктів суспільних відносин; знаходження соціального компромісу; створення ефективного законодавства (що відповідає наявному в суспільстві рівню справедливості, яка не визнається вищою цінністю, ніж право, а право не суперечить принципів справедливості); гарантування соціальної безпеки та механізмів реалізації соціальних благ; надання допомоги малозабезпеченим громадянам.

III. Гносеологічний підхід до сутності держави характеризує державу як юридичну категорію, що: має певні ознаки; характеризується функціональним призначенням; захищає індивідів один від одного та від зовнішніх впливів; здійснює регулювання суспільних відносин за допомогою напрацьованого механізму; створює та забезпечує життєво необхідні умови для функціонування суспільства; визначається як носій суверенітету; є соціальним феноменом, який виступає як явище “в собі”, “для себе”, “для інших”.

За інституціональним напрямом економічної думки вчені [5; 6; 7; 8] визначають роль держави в системі національної економіки через виконання нею інституційних функцій, на основі яких формується

ефективне інституційне середовище для функціонування економічних суб'єктів ринку шляхом побудови законодавчих норм, суспільних моральних цінностей, охорони усталених традицій тощо.

Погоджуємося з поглядами О. Демидюк щодо відокремлення основних *функцій* держави, за якими регулюється інституційна система національної економіки :

- 1) специфікація та захист прав власності;
- 2) створення та розвиток ринкової інфраструктури, основних каналів поширення та обміну товарами, послугами, інформацією;
- 3) розробка стандартів мір та ваг;
- 4) правоохоронна діяльність, виконання ролі так званої "третьої" сторони (суду) в конфліктах та суперечках;
- 5) виробництво суспільних благ тощо [9, с 96].

Врахування вищенаведеного дозволяє розвинути базову гіпотезу формування потенціалу держави, який ґрунтується, з однієї сторони, на економічній системі прав власності, а з іншої, - на соціальній основі. Так *соціально-економічний потенціал держави в інституційній системі національної економіки*, будемо пов'язувати із забезпеченням раціонального використання суб'єктами власності об'єктів власності держави через сформовану структуру прав власності (володіння, користування та розпорядження) з метою підвищення рівня добробуту в суспільстві відповідно до основних положень, за якими:

- об'єктами власності держави є: природні ресурси; засоби виробництва в усіх галузях народного господарства; нерухомість; фінансові об'єкти (гроші, цінні папери, дорогоцінні метали та вироби з них); інтелектуальна власність; культурна та історична цінність; трудові ресурси;
- до суб'єктів власності відносять: юридичні та окремі фізичні особи, державні органи місцевого управління та самоврядування;
- держава є агентом, що продає послуги, пов'язані з обміном її функцій на податки: «Ми платимо уряду — зазначає Д. Норт, — щоб він встановлював та захищав права власності» [8, с. 26];
- держава поділяє підзвітні їй населення та суб'єктів господарювання на групи, встановлюючи для кожної з них права власності таким чином, щоб максимізувати надходження до державного бюджету.

Погоджуємося з думкою С. Тульчинською, що баланс рівноваги у державі, її цілісність і розвиток можуть бути забезпечені лише за умови

врахування всієї сукупності інтересів регіонів, дієвості та ефективності регіональної політики й механізмів її практичної реалізації [10]. Вважаємо, що сформовані соціально-економічні зв'язки в інституційній системі потенціалів держави та регіонів відображають реалізацію інтеграційних зв'язків, які розвиваються із властивою регіонам специфікою, формують розвиток економічних відносин, який в перспективі буде спрямованим на повномасштабну глобалізацію та інтеграцію.

Враховуючи інституційний напрям Р.Б. Хоменець [11] розкриває поліаспектність поняття «регіон» та розглядає його як соціально-економічний організований простір із конкретною природно-географічною територією, притаманними для неї типом та характером виробництва, із специфічними історико-культурними й демографічними особливостями, з адміністративно-політичною територією розташування і конкретними кордонами регіону, з дією одного кола нормативно-правової бази. В. Керецман доводить, що регіоном є певна територія в межах однієї чи декількох держав, яка є однорідною за певними критеріями (економічними, демографічними, екологічними, етнічними, соціальними, культурними) і за цими критеріями відрізняється від інших територій [12].

В законодавчих актах на сьогодні не має єдиного тлумачення змісту поняття «регіон». Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» (ст.1) визначає, що «регіон – це адміністративно – територіальна одиниця окремої держави, межі якої є переважно продуктом політичних рішень» [13], У розпорядженні Президента України «Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України» також є варіант визначення поняття «регіон», який визначається як частина території країни, яка характеризується комплексом властивих й природно-географічних, економічних та інших ознак. Регіон може збігатися з кордоном адміністративно-територіальної одиниці або об'єднувати території кількох таких одиниць» [14].

У працях науковців змістовна характеристика «регіон» теж як і у законодавчих документах розрізняється відповідно до цілокладання. Найчастіше поняття «регіон» трактується як адміністративно-територіальна одиниця держави та розкривається за умовно-визначеними імперативами розвитку:

1. Територіальний імператив: регіон як територіально-просторова одиниця (М. Некрасов, М.Чумаченко, Б.Хорєв, Ф.Кожурін, П. Бубенко,

О. Гранберг, В. Сігов). На погляд М. Некрасова [15], який приймав участь у формуванні нового напрямку економічної науки – регіональної економіки, регіон - це «велика частина території країни з відносно однорідними природними умовами, характерною спрямованістю розвитку продуктивних сил на основі поєднання комплексу природних ресурсів з наявною і перспективною соціальною інфраструктурою». П. Бубенко [16, с.26-27] аналізуючи загальні принципи становлення і розвитку регіонів відзначає, що кордони регіонів і межі одиниць адміністративно-територіального устрою можуть не співпадати. Уявлення про регіон виникає тоді, коли на деякій території створюються і реалізуються програми будь-якої конкретної діяльності (чи комплексу видів діяльності): господарської, культурної, освітньої, військової й ін., що має метою формування будь-яких специфічних характеристик життя на цій території. За О. Гранбергом регіоном може називатись територія, яка характеризується певною цілісністю, взаємопов'язаністю її складових і відрізняється від інших територій специфічними ознаками [17].

2. Політичний імператив: регіон як область політичного простору, що відрізняється особливою політичною організацією або (та) наявністю особливого політичного інтересу з урахуванням зарубіжного досвіду (В. Ребкало, Л. Шкляр, С. Максименко) [18; 19]; політико-правовий – регіон як територіальна основа організації органів публічної влади (В.Борденюк); регіон як територіально-політична система (Т. Татаренко) [20].

3. Адміністративний імператив: регіон, що має виборну владу, юридичну незалежність та власний бюджет (С.Романюк, Л.Зайцева) Так, С. Романюк [21, с.3] під регіоном розуміє «найбільшу адміністративно-територіальну одиницю субнаціонального рівня, яка має виборну владу, юридичну незалежність та власний бюджет». Адміністративний регіон як управлінська система, наділена відповідною компетенцією (І. Арженовський, І. Черленяк, М. Кляп, І.Котляров, В.Є. Воротіна, Я.А. Жаліла). У теорії управління регіон – це економіко-адміністративно-управлінське територіальне утворення, найбільша адміністративно-територіальна одиниця субнаціонального рівня, що має виборну владу, юридичну незалежність та власний бюджет [22, с.31]. В. Воротін та Я. Жаліло характеризують регіон як територіально-спеціалізовану, адміністративно окреслену частину економіки країни, що характеризується єдністю та цілісністю відтворювальних процесів і управління [23].

4. Економічний імператив: регіон як територіально-спеціалізована, адміністративно окреслена частина економіки країни, що характеризується єдністю та цілісністю відтворюваних процесів і управління (З. Варналій, В. Воротін) [24]. Автори колективної монографії А. Тищенко, И.Кизим, А.Кубах, Е.Давискиба [25, с.13] визначають регіон як територіальне утворення, яке має чітко окреслені адміністративні кордони, в межах яких відтворюються соціальні та економічні процеси забезпечення життєдіяльності населення, обумовлені місцем регіону в системі територіального і суспільного поділу праці.

Н. Верхоглядова та І. Олініченко пропонують розглядати регіон як відособлену частину території, що володіє цілісністю і єдністю земель, що до неї входять, своєрідним економіко-географічним положенням, особливістю природно-кліматичних ресурсів, самобутністю національно-культурної спадщини, що виникла під впливом певних історичних процесів; характеризується наявністю самостійного в своєму розвитку виробничого і науково-технічного потенціалу, сформованої адміністративно-політичною системи управління, з властивою тільки цієї території соціальною інфраструктурою, яка сприяє підвищенню добробуту населення; а також прагне [26, с. 114].

В. Шилов [27, с. 50] вважає, що регіон – це соціально-економічно організований простір з конкретною природно-географічною територією, з притаманним відповідним типом виробництва, специфічними історико-культурними та демографічними особливостями, адміністративно-політичною територією, яка розміщена у відповідних межах регіону, де діє єдине коло нормативно-правової бази.

5. Соціальний імператив: регіон як соціально-територіальна спільнота, що характеризується локалізацією єдиних суспільних відносин, соціальною спільністю людей (Е. Щепанський, В. Пила, Ю. Ступарь, Ю. Стецюк); [28; 29], або регіон як співтовариство людей із виробленими, упродовж тривалої історичної еволюції, механізмами відтворення, груповою ідентичністю, правовими та етичними нормами. (В. Литвин); [30, с. 50; 34, с.4]

6. Культурно-етнічний імператив: регіон як частина території країни з певними відмінностями у природно-кліматичних умовах життєдіяльності, історії етнічного складу населення, мови, культури, релігії та інших факторів, які в процесі взаємодії набувають інтегративного, системного

характеру і відображають своєрідність даної території (Т.Безверхнюк, Я.Верменич, М.Пірен, С.Саханенко, Е. Топалова) [31; 32].

Систематизуючи вищенаведені погляди на склад і роль імперативів регіонального розвитку можна побачити зв'язок імперативів між собою та чітку домінантність економічного імперативу по відношенню до інших. Це відображено у ядерно-сферичній моделі характеру відносин імперативів регіонального розвитку (рис.1).

*Рис.1 - Ядерно-сферична модель характеру відносин імперативів регіонального розвитку у формуванні потенціалу держави
Джерело: авторська розробка*

Така ядерно-сферична модель зазвичай використовується у психології та відбиває потреби людини щодо середовища, коли характер відносин будується на домінуванні ноетического імперативу по відношенню до решти, що є ядром цілісності людини, в той час як інші потреби створюють сферу ядра і приводяться в рух саме цим імперативом [33]. У площині нашого дослідження ця модель демонструє взаємозв'язок імперативів регіонального розвитку, коли саме економічний важіль є активатором для інших імперативів, а соціальний, культурно-етичний, політичний, територіальний та адміністративний імперативи, в свою чергу,

взаємодіючи та доповнюючи один одного створюють «сферу» реалізації економічного імперативу розвитку регіону

Висновки. Таким чином, у ході дослідження було розкрито роль держави та регіонів в національній економіці відповідно до наукових підходів та обґрунтовано вагомі імперативи регіонального розвитку. Показана домінантність економічного імперативу відносно інших та представлено взаємозв'язок між імперативами регіонального розвитку у вигляді ядерно-сферичної моделі характеру відносин. У подальших дослідженнях ця модель має стати базисом контенту щодо формування потенціалів держави та її регіонів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Петришин О. В. Громадянське суспільство – підґрунтя формування правової держави в Україні. / О. В. Петришин // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3 (33–34). – С. 142–161.
2. Держава. Вікіпедія- [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0>
3. Шай Р.Я. теоретико-правовий підхід щодо розуміння сутності держави в історії політико-правової думки /Р.Я. Шай// Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. - 2016. - № 837. - С. 373-376. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_61
4. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. – Х. : Право, 2009. – 598 с.
5. Гэлбрейт, Дж. К. Экономические теории и цели общества - Economics and the Public Purpose. -М.: Прогресс, 1976. - 408 с.
6. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. - М.: Гелиос АРВ, 1999. - 352 с
7. Коммонс Дж. Институциональная экономика // Terra Economicus. - 2012. Том10, № 3 - [Електронний ресурс].<http://ecsocman.hse.ru/data/2012/11/20/1251380341/journal10.3.1-7.pdf>
8. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. - М.: "Начала", 1997. - 413 с. [Електронний ресурс]. <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/6310>
9. Демидюк О. О. Інституційний підхід до аналізу ролі та функцій держави в ринковій економіці// Економіка та держава: економічна наука № 4/2014. – С. 94-97.
10. Тульчинська С.О. Підходи до визначення поняття «регіон» в сучасних умовах / С.О. Тульчинська // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – 2012. – № 6 [Електронний ресурс]. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1201>
11. Хоменець Р. Б. Особливості теоретико - правового визначення поняття «регіон» / Р. Б. Хоменець // Регіональні перспективи. – 2001. – №5-6. – С. 198-200.

12. Керецман В.Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти / В.Ю. Керецман. – К. : Видавництво УАДУ, 2002. – 188 с.
13. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 року № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 51. – ст. 548 [Електронний ресурс]. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>
14. Розпорядження Президента України «Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України» від 30.09.1999 р. № 241/99-рп , остання редакція від 16.02.2000 р.
15. Некрасов Н.Н. Региональная экономика / Н.Н. Некрасов. – М. : Экономика, 1978. – 382 с.
16. Бубенко П. Т. Регіональні аспекти інноваційного розвитку / П. Т. Бубенко // Монографія. – Х.: НТУ «ХП», 2002. – 316 с.
17. Регіон як одиниця соціально-економічного простору [Електронний ресурс].http://pidruchniki.com/15980319/ekonomika/region_odinitsya_sotsialno-ekonomichnogo_prostoru#41
18. Ребкало В. А. Культура державного управління: організаційний аспект: Монографія. - К.: Вид-во УАДУ, 1998. - 144 с.
19. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / За ред. С. Максименко. - К.: Логос, 2000. - 72 с.
20. Територіально-просторовий аспект дослідження сучасних регіональних процесів / Т. Татаренко // Політичний менеджмент. - 2008. - № 4(31). -С. 12-22.
21. Романюк С. А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Регіональні дослідження : монографія / С. А. Романюк. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 112 с.
22. Черленяк І. Регіоналізація як системний чинник реформування суспільно- управлінської системи [Електронний ресурс] / І. Черленяк, М. Кляп // Регіональні студії. – Вип.1. – Режим доступу:www.uzhgorod.iatp.org.ua/ipard/studii.htm
23. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / [за заг. ред. В.Є. Воротіна, Я.А. Жаліла]. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
24. Регіони України: Проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / Ред. З. С. Варналій. — К.: Знання України, 2005. - 489.
25. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика / А.Н. Тищенко, И.А. Кизим, А.И. Кубах, Е.В. Давыскиба / Монография. – Х.: ИД «ИНЖЕК», 2005.– 176 с.
26. Верхоглядова Н.І. Регіон як самокерована соціально-економічна система / Н. І. Верхоглядова, І. В. Олініченко // Інноваційна економіка : всеукр. наук.-вироб. журн. - 2013. - N 5. - С. 113 - 117.
27. Шилов В. Три подхода к понятию «Регион» / В. Шилов // Регион. Проблемы и перспективы. – 1997. – № 4. – С. 50-51.

28. Окремі аспекти оптимізації функцій державного управління в контексті проведення адміністративної реформи / В. І. Пила, Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки - 2012. - № 4. - С. 431-438.
29. Щепанський Е.В. Теоретичні основи розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону / Щепанський Е.В., Ступарь Ю.В. // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал ХЕУ. 2012.- Вип.2 -С.170-174
30. Литвин В. Проблема “центр-регіон” в Україні /В.Литвин//Уряд.кур’єр.–12.03.2002. – С. 4.
31. Верменич Я.В. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні / Верменич Я.В. – К. : Інститут історії України НАН України, 2003. –516с.
32. Безверхнюк Т.М. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні: [монографія] / Т.М. Безверхнюк, С.Є. Саханенко, Е.Х. Топалова / [за заг. ред. Т.М. Безверхнюк]. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2008. – 328 с.
33. Теория и технология решения психологических проблем / В.В. Гребнева. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2014. - 192 с.

REFERENCES:

1. Petryshyn, O. V. (2003). Hromadyans'ke suspil'stvo – pidgruntya formuvannya pravovoyi derzhavy v Ukraini [Civil society is the foundation of the formation of a law-governed state in Ukraine]. *Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2, 33–34 [In Ukrainian].
2. Derzhava. *Wikipediya* [State. Site *Wikipedia*]. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%> [In Ukrainian].
3. Shay, R.YA. (2016). Teoretyko-pravovyy pidkhid shchodo rozuminnya sutnosti derzhavy v istoriyi polityko-pravovoyi dumky [Theoretical and legal approach to understanding the essence of the state in the history of political and legal thought]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'viv'ska politehnika". Yurydychni nauky - Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Law Sciences*, 837. 373-376 [In Ukrainian].
4. Nalyvayko, L. R. (2009). *Derzhavnyy lad Ukrainy: teoretyko-pravova model'* [State system of Ukraine: theoretical and legal model]. – Kyiv: Pravo [In Ukrainian].
5. Hélbreyt, Dzh. K. (1976). *Ékonomycheskiye teoryy y tsely obshchestva* [Economics and the Public Purpose]. -Moskva: Prohress [In Russian].
6. Keynes, Dzh. M. (1999). *Obshchaya teoryya zanyatosty, protsenta y deneh* [General theory of employment, interest and money]. - Moskva: Helyos ARV [In Russian].
7. Kommons, Dzh. (2012). Ynstytutsyonal'naya ékonomyyka [Institutional economy]. *Terra Economicus*, 10 (3), 55 – 66. Retrieved from <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/11/20/1251380341/journal10.3.1-7.pdf> [In Russian]
8. Nort, D. (1997). *Ynstytuty, ynstytutsyonal'nye yzmenenyaya y funktsyonyrovanye ékonomyyky* [Institutions, institutional changes and the functioning of the economy] - Moskva: Nachala [In Russian].

9. Demydyuk, O. O. (2014) Instytutysnyy pidkhid do analizu roli ta funktsiy derzhavy v rynkoviy ekonomitsi [Institutional Approach to Analyzing the Role and Functions of the State in a Market Economy]. *Ekonomika ta derzhava: ekonomichna nauka - Economy and State: Economics Science*, 4, 94-97 [In Ukrainian].
10. Tul'chyns'ka, S.O. (2012) Pidkhody do vyznachennya ponyattya «rehion» v suchasnykh umovakh [Approaches to the definition of "region" in modern conditions]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 6, Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1201> [In Ukrainian].
11. Khomenets', R. B. (2001). Osoblyvosti teoretyko - pravovoho vyznachennya ponyattya «rehion» [Features of theoretical and legal definition of the concept of "region"]. *Rehional'ni perspektyvy – Regional prospects*, 5, 16-21 [In Ukrainian].
12. Keretsman, V.YU. (2002). *Derzhavne rehulyuvannya rehional'noho rozvytku: teoretychni aspekty [State regulation of regional development: theoretical aspects]*. – Kyiv: UADU [In Ukrainian].
13. Zakon Ukrayiny «Pro stymulyuvannya rozvytku rehioniv» № 2850-IV vid 8.09.2005 [Law of Ukraine "On stimulating the development of regions" № 2850-IV from 08.09.2005] (n.d.) Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> [In Ukrainian].
14. Rozporyadzhennya Prezydenta Ukrayiny «Pro komisiyu z rozrobky Kontseptsiyi derzhavnoyi rehional'noyi polityky Ukrayiny» № 241/99-rn (1999, September 30). [The Order of the President of Ukraine "On the Commission for the Development of the Concept of the State Regional Policy of Ukraine" from 30.09.1999 r. № 241/99-rn]. *Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine* [In Ukrainian].
15. Nekrasov, N.N. (1978). *Rehional'naya ékonomyka [Regional economy]*. – Moskva: Ékonomyka [In Russian]
16. Bubenko, P. T. (2002) *Rehional'ni aspekty innovatsiynoho rozvytku [Regional aspects of innovation development]* Kharkov: NTU «KHPI» [In Ukrainian].
17. *Rehion yak odynytsya sotsial'no-ekonomichnoho prostoru* (1993) Retrieved from http://pidruchniki.com/15980319/ekonomika/region_odynitsya_sotsialno-ekonomichnogo_prostoru#41
18. Rebkalo, V. A. (1998) *Kul'tura derzhavnogo upravlinnya: orhanizatsiynny aspekt [Culture of public administration: the organizational aspect]*. - Kyiv: UADU [In Ukrainian].
19. Maksymenko, S. (Eds) (2000). *Rehional'na polityka v krayinakh Yevropy: Uroky dlya Ukrayiny [Regional Policy in Europe: Lessons for Ukraine]*. - Kyiv: Lohos [In Ukrainian].
20. Tatarenko, T. (2008)/ Terytorial'no-prostorovyy aspekt doslidzhennya suchasnykh rehional'nykh protsesiv [Territorial-spatial aspect of research of modern regional processes]. *Politychnyy menezhment - Political management*, 4 (31), 12-22 [In Ukrainian].
21. Romanyuk, S. A. (2001). *Polityka rehional'noho rozvytku v Ukrayini: suchasnyy stan i novi mozhlyvosti: Rehional'ni doslidzhennya [Regional Development Policy in Ukraine: Current Situation and New Opportunities: Regional Studies]*. – Kyiv: UADU [In Ukrainian].

22. Cherlenyak, I., & Klyap, M. (2008). Rehionalizatsiya yak systemnyy chynnyk reformuvannya suspil'no- upravlins'koyi systemy [Regionalization as a systematic factor in the reform of the social and managerial system]. *Rehional'ni studiyi – Regional studios*, 1. – Retrieved from <http://uzhgorod.iatp.org.ua/ipard/studii.htm>
23. Vorotina, V.YE. & Zhalila, YA.A. (2010). *Derzhavne upravlinnya rehional'nym rozvytkom Ukrayiny [State administration of regional development of Ukraine]*. – Kyiv: NISD [In Ukrainian].
24. Varnaliy, Z. S. (Eds) (2005). *Rehiony Ukrayiny: Problemy ta priorityety sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku [Regions of Ukraine: Problems and Priorities of Socio-Economic Development]*. Kyiv: Znannya Ukrayiny [In Ukrainian].
25. Tyshchenko, A.N., Kyzym, YA.A., Kubakh, A.Y., & Davyskyba, E.V. (2005). *Ékonomycheskyy potentsyal rehyona: analiz, otsenka, dyahnostyka [The economic potential of the region: analysis, evaluation, diagnosis]*. – Kharkov: «YNZHEK» [In Russian].
26. Verkhohlyadova, N.I., & Olinichenko, I. V. (2013). *Rehion yak samokerovana sotsial'no-ekonomichna systema [The region is a self-governing social and economic system] // Innovatsiyna ekonomika - Innovative economy*, 3, 113-117 [In Ukrainian].
27. Shylov, V. (1997). Try podkhoda k ponyatyyu «Rehyon» [Three approaches to the concept of "Region"]. *Rehyon. Problemy y perspektyvy – Region. Problems and Prospects*, 4, 50-54 [In Russian].
28. Pyla, V. I. & Shchepans'kyy, E. V. (2012). Okremi aspekty optymizatsiyi funktsiy derzhavnoho upravlinnya v konteksti provedennya administratyvnoyi reformy [Separate aspects of optimizing the functions of public administration in the context of administrative reform]. *Universytet-s'ki naukovy zapysky - University Scientific Notes*, 4, 431-438 [In Ukrainian]
29. Shchepans'kyy, E.V. & Stupar, YU.V. (2012). Teoretychni osnovy rozvytku turystychno-rekreatsiynoho kompleksu rehionu [Theoretical basis of development of tourist-recreational complex of the region] . *Nauka y ekonomika. Naukovo-teoretychnyy zhurnal KHEU - Science and Economics. Scientific and Theoretical Journal of Kharkiv Economic University*, 2, 170 - 174 [In Ukrainian].
30. Lytvyn, V. (2002). Problema “tsentr-rehion” v Ukrayini [The problem is the "center-region" in Ukraine]. *Uryadovyi kur"yer – Government Courier*, 12.03.2002, 4-6. [In Ukrainian]
31. Vermenych, YA.V. (2003). *Teoretyko-metodolohichni problemy istorychnoyi rehionalistyky v Ukrayini [Theoretical and methodological problems of historical regionalism in Ukraine]* – Kyiv: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. [In Ukrainian].
32. Bezverkhnyuk, T.M., Sakhanenko, S.YE. & Topalova, E.KH. (2008). *Yevropeys'ki standarty vryaduvannya na rehional'nomu rivni [European Governance Standards at the Regional Level]*. T.M. Bezverkhnyuk (Ed). – Odessa: ORIDU NADU [In Ukrainian].
33. Hrebneva, V.V. (2014). *Teoryya y tekhnolohyya reshenyya psykholohycheskykh problem [Theory and technology of solving psychological problems]* - Moskva: YNFRA-M. [In Russian].